

KİTAP İNCELEMESİ

BOOK REVIEW

Dr. Muhittin İMİL (ed.), *Yeni Nesil Terörizm*, Ankara, NOBEL Akademik Yayıncılık, Nisan 2020, 208 s., ISBN 978-605-033-261-2

Kerem Türk*

İnsanlığın yeryüzünde yayılışından günümüze pek az olgunun değişmediğine tanık olunmaktadır. Tarih boyunca süreklilik kazanan bu olguların başında ise *terörizm* gelmektedir. Kazanılan bu sürekliliğe karşın terörizm kavramı ortak bir tanımında uzlaşa sağlamanın hala uzağındadır. Oysa terör ve terörizm tarihsel sınırları aşarak ulusal ve/ya uluslararası boyutta hem bireyleri hem devletleri hedef alan en önemli güvenlik sorunlarının başında gelmektedir. “Korku” ve “şiddet” kavramlarıyla özdeşleşen; ideolojik, dinsel, etnik ya da siyasi renklere bürünmek suretiyle devletlerin siyasal karar alma süreçlerini etkilemeye çalışan terörizm, günümüzde hem devletleri hem de sivilleri doğrudan veya dolaylı olarak tehdit etmektedir. Tehdidin tüm gerçekliğine rağmen tanımsal uzlaşa sağlamanın önündeki engellerin başında ise kavramın siyasi yönü gelmektedir. Siyasi yön özellikle devletlerin dış politikalarında terör örgütlerini araçsallaştırarak diğer devletlere etki etme çabalarından kaynaklanmaktadır. Milli Savunma Üniversitesi’nden Dr. Muhittin İmil editörlüğünde Nobel yayınlardan Türkçe literatüre kazandırılan *Yeni Nesil Terörizm* çalışması da terörizmin bu yönünü irdeleyerek kavramın anlaşılmasındaki zorluğu bir üst seviyeye çıkarmakta, teknolojik gelişme ve küreselleşme ile daha da karmaşıklaşan yeni nesil terörizm olgusunu analiz etmektedir.¹

Uluslararası ilişkilerden sosyolojiye eklektik bir çalışma ürünü olan bu eser, farklı boyutlarıyla post endüstriyel zamanların terörizm algısını irdeleme hedefiyle okuyucuyu karışlamaktadır. Çalışma ayrıca terör ve terörizmin kavramsal ayrımını belirginleştirerek okuyucuya konunun tüm ontolojik ve epistemolojik arka planı da sunmaya çalışmaktadır. Ek olarak Batı merkezli akademik literatür-

* Araştırma Asistanı, TOBB ETÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü, kturk@etu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8296-9098

¹ “Yeni Nesil Terör” kavramının ilk kullanımı için bkz. “Yeni Nesil Terör: FETÖ’nün Analizi”, Rapor, Polis Akademisi Yayınları, Ekim 2017, Ankara.

deki “yeni terörizm”, “İslami terörizm” kavramlarını eleştirel yaklaşımla ele alan çalışma, terörizmin ontolojik yapısını inceleyerek terörizmin yeni olarak adlandırılmasına ilişkin yorumları esasında, gelişen teknolojik ilerleme ve küreselleşmeyle yaşanan metodolojik çeşitlenmeyle ilişkilendirmektedir. Bu çeşitlenmeyle yaşanan dönüşümün ise “yeni terörizm”den ziyade “yeni nesil terörizm” kavramını literatüre kazandırdığı incelenmektedir. Ayrıca “İslami terörizm” kavramına karşın din ve terörizm bağıntısını analiz eden çalışma dini motivasyonlu terörizm olgusunu detaylandırmaktadır.

Farklı disiplin ve çalışma alanlarından uzmanlarca kaleme alınan çalışma dokuz bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde terörizmin tarihsel gelişim ve dönüşümü, yeni nesil terörizm paradigması, uluslararası göç ve terörizm ilişkisi, terörizmin toplumsal cinsiyet boyutu, terörizmin intihar eylemleri ve uluslararası ekonomi politik bağlamı, din-terörizm ilişkisi, yapay zekâ gelişiminin terörizme etkisi ve son olarak terörizmin finansman aracı olarak kripto para konuları ele alınmaktadır. Bu bölümlerde metod olarak nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılmaktadır.

Terörizmin Tarihsel Gelişim ve Dönüşümü başlıklı birinci bölümde Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi’nden Prof. Dr. Bilal Karabulut, küresel dönüşümün zirveye ulaştığı 21. yüzyılda terörist unsurların da zaman, mekân, teknik, taktik ve aktörler bağlamında bundan etkilendiğini belirtmektedir. Terörizmde yaşanan epistemolojik ve metodolojik dönüşümle devletlerin ve devlet dışı aktörlerin terörizmle ilişkisi eleştirel bir boyut kazanmaktadır. Zira yazar geleneksel/eski terörizm ile yeni terörizm arasındaki en temel farklılığın burada doğduğunu vurgulamaktadır. Eski terörizmde devlet desteği sınırlıyken yeni terörizmde devletler bu örgütlere açık destek vermektedir (s. 1,2). Yazar bölümde ayrıca terörizmin kavramsal çerçevesi, tarihsel bağlamı ve uluslararasılaşma sürecini detaylandırmaktadır. Bu bölümün eleştirel boyutunu ise yazım yanlışları ve tekrarlar oluşturmaktadır. Örneğin 11. ve 12. yüzyılların ünlü terör örgütlenmesi Haşhaşiler için kullanılan “Haşhaşiler” (s. 2) ve 11 Eylül saldırılarından sonra Batılı ülkelerin ve özellikle ABD’nin terörizmin “yeni yüzüyle” karşılaştığı iki ayrı sayfada paragraf olarak yer alması gözden kaçmıştır (s. 4-5).

Yeni Nesil Terörizm Paradigması başlıklı ikinci bölümde ise 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Milli Güvenlik ve Dış Politika Araştırmaları Merkezi Başkanı Erol Başaran Bural, yaşadığı büyük dönüşüme rağmen terörizmin ontolojik yapısında herhangi bir değişme uğramadığını nedensellik içerisinde tartışmakta, bu bağlamda son dönem terörizminin kurgulu “yeni terörizm” yerine “yeni nesil terörizm” kavramı ile tanımlanmasının daha uygun olacağını vurgulamaktadır (s. 11). Yazar ayrıca terörizmin tanım sorunsalına dikkati çekerek terör ve terörizmin çoğunlukla hatalı olarak birbirlerinin yerlerine kullanılmasını eleştirmekte ve her iki kavram arasındaki farkları belirginleştirmektedir. Yazar ayrıca terörizmde yeni olanın esasında terörizm modeli olduğunu -yeni bir organizasyon yapısı, yeni örgüt elemanı yapısı ve yeni şiddet tutumu- ileri sürmektedir. Zira yazara göre

Soğuk Savaş sürecinin bitimiyle şekillenen yeni terörizm ideolojik temelden dini motivasyonun öne çıktığı, ayırım gözetmeksizin gelişigüzel şiddetin kullanıldığı, amaç ve hedefler bağlamında uzlaşmaz mutlaklık gösterdiği yeni bir modele dönüşmüştür (s. 24-25).

Milli Savunma Üniversitesi'nden Dr. Öğr. Üyesi Serkan Yenal ise Uluslararası Göç ve Terörizm başlıklı üçüncü bölümde uluslararası göç gerçeğinin terörizmle oluşturduğu pozitif korelasyonu istatistiki veriler doğrultusunda incelemektedir. Yazar bu bölümde, göç olgusunun günümüzde yaşanan terör olaylarına nasıl etki ettiği ve terör nedeniyle yaşanan göçlerin nasıl sonuçlar oluşturduğu sorularını dünyadan ve Türkiye'den verdiği örneklerle analiz etmektedir. Göç ve terörizm ilişkisinde Jamal R. Nassar'ın "rüyaların göçü" ve "kâbusların göçü" kavramlarından yararlanan yazar, bu kavramların küreselleşme ve terörizmin kesişme noktaları olduğunu aktarmaktadır. Nitekim "rüyaların göçü" kavramıyla Batılı gelişmiş ülkelerin göçmenler nazarında "harikalar diyarı" olarak algılanması, "kâbusların göçü" ise içinde buldukları olumsuz yaşam koşullarından Batılı ülkeleri sorumlu tutan teröristlerin göçü olarak ifade etmektedir (s. 40, 44). Bu bölümde esas olarak göç ve terörizmin birbirine hem kaynak oluşturduğu hem de birbirini tetiklediği vurgulanması gerekirken bu hususun zayıf olduğu görülmektedir. Yazar bölgesel bağlamlarda göç ve terörizm ilişkisini incelese de Türkiye başlığında ele alınan göç-terörizm ilişkisinde içerik-başlık uyumsuzluğu bulunmaktadır. Türkiye'nin göç tarihi detaylandırılrsa da terörizm ilişkisi yerine suç istatistikleri paylaşılmaktadır (s. 57).

Terörizmin Toplumsal Cinsiyet Analizi: Terör Örgütlerindeki Kadınlar başlıklı dördüncü bölümde Polis Akademisi'nden Doç. Dr. Seda Öz Yıldız, geleneksel toplumlardaki cinsiyet rolleri ve genel kabuller çerçevesinde terör örgütleri içerisinde varlıkları göz ardı edilen kadın terörist kimliğini analiz etmektedir. Yazar toplumsal cinsiyet kuramıyla ele aldığı çalışmasında terörist kadınların erkeklerden temel motivasyonlar açısından farkını incelemektedir. 19. yüzyıl Çarlık Rusya'sının ilk kadın teröristlerinden Vera Figner'in "ortaya çıkan devrim hayatı beni genç bir erkekle eşit duruma getirdi" (s. 66) sözü ise bu farklılığın ele alınmasına ışık tutmaktadır. Yazar detaylandığı toplumsal cinsiyet yaklaşımı ile kadınların terör örgütleriyle kurdukları bağ, örgütsel motivasyonları, kadınlara özgü terör eylemleri ve terör örgütlerinin kadın kimliği ile kendilerini ilişkilendirme biçimlerini dünyadan ve Türkiye'den örneklerle analiz etmektedir. Bu örneklerde kadın teröristlerin intihar saldırıları ve keskin nişancılıkta kullanılmalarını irdeleyen yazar toplumsal cinsiyet analizi olmayan bir terörizm çalışmasının eksik olduğunu vurgulamaktadır (s. 90).

EGM TEM Dairesi Başkanlığı Dini İstismar Eden Terör Örgütleriyle Mücadele Şube Müdürü Osman Şen de Terörizm Stratejisinin Uygulamaları Bağlamında İntihar Eylemleri başlıklı beşinci bölümde, Türkiye'de önemli bir güvenlik sorunu haline gelen intihar eylemlerinin gelişimi, eylemcinin motivasyonları ve örgütlerin intihar eylemlerini seçme nedenlerini analiz etmektedir. Yazar

Türkiye’de gerçekleşen bu eylemleri dünya geneliyle karşılaştırmalı olarak inceleyerek Türkiye’nin intihar eylemlerine maruz kalma sebeplerini detaylandırmaktadır.

Bir Kuşak Bir Yol Girişimi’nin Dünya Ticareti ve Uluslararası Terörizme Etkisi başlıklı altıncı bölümde Dr. Ramazan Aslan, ekonomik ve siyasal etkileri bağlamında Bir Kuşak Bir Yol (BKBY) girişiminin uluslararası terörizme etkilerini incelemektedir. Bu bağlamda BKBY projesinin gelişimi, kapsamı hedef ve amaçlarını ele alan yazar BKBY kapsamındaki ülkelerde yaşanan terör olaylarına dikkatleri çekerek projenin uygulanması yönündeki zorlukları belirtmektedir. Global Terrorism Index 2018 verilerinden yararlanan yazar, dünya genelinde terörizmden etkilenen ülkelerin tamamının BKBY girişimine dahil olan ülkelerde olduğuna dikkat çekmektedir. Zira terör olayları ekonomik olarak zaten yetersiz olan söz konusu ülkelerin ekonomik ve siyasal olarak daha da istikrarsız kılmak suretiyle girişimin uygulanmasını güçleştirmektedir (s. 129). Yazarın ele aldığı bir başka husus ise Çin’i zayıflatmak isteyen ABD’nin ilgili ülkelerde terör örgütleriyle ittifak içerisinde bulunarak hem BKBY girişimine hem de uluslararası terörizme etki etmesidir (s. 131). Bu bölümde doğrudan BKBY projesi ile başlayan yazar öncesinde bölüm içeriğini tanıttığı bir girişle başlaması çalışmayı daha etkili kılabilirdi.

Terörizm ve Bir Meşruyet Aracı Olarak Din başlıklı yedinci bölümde ise Muhihin İml, İslam ve terör kavramlarının birbirini çağrıştırır halde kullanılmasını eleştirilerek yeni nesil terörizm kavramının, İslam toplumları hakkında Batılı patolojik tanımlamaların sonucu olduğu hususunu tartışmaktadır. Önceki bölümlerde olduğu gibi terör ve terörizm üzerine kavramsal bir tartışma ile bölüme başlayan yazar, FETÖ örneğinden hareketle dinin terör örgütlerindeki meşrulaştırıcı rolünü irdelemekte, cihad olgusunun ise bağlamından nasıl uzaklaştırarak suiistimal edildiğini tartışmaktadır. Yazar ayrıca üç semavi dinin terörizme nasıl kaynak edildiklerini tarihsel örneklerle açıklamaktadır.

Kırıkkale Üniversitesi’nden Dr. Yasin Aydoğdu, Yapay Zekâ Marifetiyle Kişisel Verilerin İşlenmesi ve Terörizme Etkileri başlıklı sekizinci bölümde, yapay zekanın terörizm için bir araç olarak kullanılabilirliğini sorgulamaktadır. Yazar sohbet robotları, bilgisayar ve akıllı telefon oyunları ile mobil cihazlar için tuzaklar kurarak kişisel veriler üzerinde yeni nesil terörizmin aracı haline gelen Mavi Balina, Momo, Mor Beyin, Bylock gibi bazı uygulamaları incelemektedir. Zira yazar terörizmi yeni nesil kılan önemli bir unsurun da yapay zekâ marifetiyle gerçekleştiğine dikkatleri çekmekte, terörizm deyince akla gelen fiziksel şiddet, kayıp ve ölümlerin kendisini siber dünyaya taşıdığını belirtmektedir.

Kripto Paralar Terörün Yeni Finansman Aracı Mı başlıklı son bölümde araştırma sorusunu başlığa taşıyan Kırıkkale Üniversitesi’nden doç. Dr. Cem Barlas Arslan, terörizm literatüründe yeterince irdelen(e)meyen kripto para-terörizm ilişkisini incelemekte, giderek artan kullanımı ve gizli yapısıyla popüler değişim aracı olan kripto paraların terörün finansmanında kullanılma olasılığını sorgu-

lamaktadır. Kripto paraların işleyiş sürecini detaylandıran yazar 2019 itibariyle 2.356 adet kripto para biriminin bulunduğunu ve bu paraların kişisel bilgi, veri ve işlemlerinin gizli olması, sistemde ağ geçidi denetleyicisinin olmamasından kaynaklı terör örgütlerinin istediği karanlık finansal alanı oluşturduğuna dikkat çekmektedir (s. 187). Terör örgütlerinin kripto para birimlerine yönelik olası faaliyetlerini buz dağının görünmeyen kısmı olduğunu ifade eden yazar, etkin istihbari faaliyetler olduğu takdirde devletlerin mücadele yürütebileceğini de eklemektedir (s. 189).

Terörizm literatürünün yoğun olarak İngilizce olduğu düşünüldüğünde bu çalışma sunduğu kavramsal çerçevenin yanı sıra sosyolojiden uluslararası ilişkilere, güvenlikten hukuka eklektik olarak incelediği yeni nesil terörizm olgusunu Türkçe literatüre başarılı şekilde tanıtmaktadır. Çalışmanın eleştirel boyutu ise iki başlıkta ifade edilebilir: Editoryal ve baskı kaynaklı hatalar. İlk olarak eserde kolektif bir çalışma oluşundan kaynaklı bölümler arası tekrarlar dikkati çekmektedir. Bölümler her ne kadar terörizmin farklı boyutlarını sorgulasa da terör ve terörizmin kavramsal çerçevesinin sunulması ve tarihsel süreçlerin işlenişinde birden fazla bölümde konu tekrarları ortaya çıkmaktadır. Baskısal hata boyutunda ise çalışmanın siyah-beyaz iç baskısı gelmektedir. Zira araştırmacılar tarafından kullanılan birçok grafik, tablo, sütun gibi şekillerde ele aldıkları istatistiki veriler, siyah-beyaz baskı nedeniyle kimi bölümlerde anlaşılabilir hale gelmektedir (s. 103-106, 116, 123). Buna karşın çalışma yeni terörizm kavramına karşın yeni nesil terörizm, dini terör kavramına karşın dini motivasyonlu terörizm kavramının daha geçerli olduğunu göstermektedir. Çalışma terörizmde yaşanan epistemolojik ve metodolojik farklılıkların anlaşılmasında Türkçe literatüre özgün bir katkı sunarak konuya ilgili okuyucular açısından kaynak bir eseri teşkil etmektedir.